

Bevezetés

A gyerekek szabálykövető magatartásának vizsgálata mindig aktuális társadalmi szinten, mivel a szabályok betartása az alapja a harmonikus együttélésnek és a későbbi sikeres életvezetésnek. Az egészséges szabálykövetés és az etikus viselkedés kialakítása már korán elkezdődik, és a gyermekkori időszakban történő megfelelő neveléssel és támogatással alapvető értékek és normák tanulhatók meg. A szabályok és normák körülöttünk szerves részét képezik a társadalomnak, és a szabálykövetés alapvető szerepet játszik a társadalmi együttélésben és az intézményesült rendszerekben. A sport, mint olyan, kiváló lehetőséget nyújt a szabálykövetési viselkedés tanulmányozására, mivel a sportesemények szigorú szabályrendszer alapján zajlanak.

Az emberi viselkedés és a döntéshozatal összetett pszichológiai téma, amely számos tényezőt foglal magában. A szabálykövető magatartás egy olyan aspektusát vettük célba, aminek középpontjában az áll, hogy az egyén mennyire tartja be a szabályokat abban az esetben is, ha senki más nem látja. Társadalmunkban a cél talán az lenne, hogy minden embernek igénye legyen betartani és tiszteletben tartani a normákat és szabályokat, még akkor is, ha az az együttélés és a közösségi együttműködés szempontjából nem feltétlenül releváns. Jelen dolgozatban azt kutatjuk, hogyan különbözik a sportolók és nem sportolók ezen magatartása.

A 14-19 éves korosztályt vizsgáltuk, hiszen nem csak az egyik legbefolyásolhatóbb rétegről beszélünk, hanem azokról, akik a legrövidebb időn belül a legnagyobb személyiségfejlődésen esnek át. Erikson (2002) pszichoszociális fejlődéelméletében nyolc életkori ciklust különböztet meg, az általunk vizsgált korosztály kiválasztása alapjául pedig az 5. ciklus – serdülőkor – szolgált. Erikson szerint ez a legkritikusabb szakasz, hiszen az ember ekkor birkózik meg a felnőtté válás bizonytalanságaival és itt integrálja az előző szakaszok tapasztalatait (Meskó, 2015).

A morális gondolkodás nagyon szoros kapcsolatban áll a szabálykövetéssel. A morális gondolkodás az az intellektuális és érzelmi folyamat, amely során egy személy eldönti, mi tekinthető helyesnek vagy helytelennek, erkölcsösnek vagy erkölcstelennek egy adott helyzetben. Ez a gondolkodás meghatározza azt, hogy milyen erkölcsi elveket és értékeket követünk az életünk során (Richardson, 2018).

Korábban foglalkoztak már a sportolók és nem sportolók morális gondolkodására irányuló kutatásokkal (Bredemeier & Shields, 1986). Az első kutatásban megállapították, hogy a kosárlabdázók – csapatsportolók – morális gondolkodása a nem sportolókétól nem tér el

szignifikánsan a középiskolások körében, azonban a nők és férfiak között nagyobb volt az eltérés a sportra vonatkozóan, valamint az egyetemisták körében a nem sportolók érettebb gondolkodást tanúsítottak. A másik kutatásban hozzáadtak a mintához úszókat – egyéni sportolók. Ezennel az úszók és a nem sportolók csoportja magasabb eredményeket produkált a kosárlabdázókhoz képest.

Mi is az a fair play? Maga a fogalom igencsak szerteágazó és összetett. A Nemzetközi Fair Play Bizottság (International Fair Play Committee, 1963) megfogalmazása alapján a fair play megtestesít számos alapvető értéket, amelyek nemcsak a sportban, hanem a mindennapi életben is relevánsak. A fair play fogalmának és jelentéstartalmának változásait az évtizedek során hat ország fiataljainak megkérdezésén alapuló felméréssel vizsgálták. A régmúlta visszavezethető sportértékek elhalványulni látszanak és a pénz dominál, aminek köszönhetően a különböző korosztályok (y és z generáció) értékrendbeli különbségei szemmel láthatóak (Hideg, 2020). Törökországban a középiskolás tanulók körében azt vizsgálták, hogy vajon azoknál a tanulóknál, akik iskolai sporttevékenységekben vesznek részt, jobban mutatkoznak-e meg a fair play alapvető értékei. A kutatási eredmények azt bizonyították, hogy azok a tanulók viselkedése, akik részt vesznek ilyen iskolai sporttal kapcsolatos rendezvényeken, szignifikánsan szabálykövetőbb volt. Emellett kimutatták azt is, hogy a labdarúgó – csapatsportoló – diákok eredményei magasabbak voltak, mint az egyéni sportolóké, valamint a női tanulóké magasabb, mint a férfi tanulóké (Temel & Akdağcık, 2023). Fontos azonban kiemelni, hogy a sportszerű viselkedés és a szabálykövetéshez való hozzáállás nem automatikus módon fejlődik azáltal, hogy valaki a sportban részt vesz (Weiss, 1987). Weiss elsősorban az edzők és a sportolók közötti kapcsolatot vizsgálta ezen a téren, de a tanár-diák kapcsolatra is vonatkozhat ez az állítás. A sportszerűséget a pozitív példamutatáson és a folyamatos megerősítésen és visszajelzésen keresztül lehet tanulni, amire a társas tanulás elméletből következtethetünk (Bandura, 1999). A sportszerű viselkedést alapvetően az általános- és középiskolák hivatottak beépíteni az erkölcsi értékek struktúrájába. A testnevelő tanároknak kiemelten fontos szerepük van ebben, hiszen a testnevelés és a sportok oktatása kiváló terület a gyerekek erkölcsi nevelésére (Papp & Prisztóka, 1995). Egy az egyéni- és csapatsportolók összehasonlítására irányuló kutatásban (Nia & Besharat, 2010) fényt derítettek arra, hogy az egyéni sportolók olyan személyiségjegyekben, mint a lelkiismeret vagy a felelősségvállalás szignifikánsan magasabb pontszámokat értek el. A csapatsportolóknál pedig szignifikánsan magasabb pontszámot mértek az ún. „agreeableness” személyiségjegynél, ami magában foglal kooperációt, kedvességet, udvariasságot. A személy ezzel a személyiségjeggyel barátságos és

könnyebben bízik meg másokban. A testnevelő tanárok képzésében a fair playnek alapvető oktatási területnek kellene lennie. Ez az oktatási eszme, mely hangsúlyozza a sportban való morális viselkedést, hozzájárulhat a tanárképzésben résztvevő hallgatók empátiás képességeinek a fejlődéséhez. Egy tanulmányban Ankarában a Gazi Egyetem Testnevelési és Sportoktatási Tanszéken (Sezen-Balcikanli, 2009) beiktattak 50 török hallgató képzésébe a fair play hasznosságáról szóló órákat, és megfigyelték azt, hogy miként hat ez az empátiás képességeikre a hallgatóknak. A tesztet, amit alkalmaztak Interperszonális Reaktivitás Indexnek (IRI) nevezik (Davis, 1980), és ennek segítségével kimutatható volt, hogy a tanfolyam végére az empátiás képességeik jelentősen megnöttek.

A fair play a belső kontrollal van még összefüggésben. Egy vizsgálat során az ötszintes TPSR modell (Hellison, 1995) hatását szemléltették a személyes- és társas felelősségvállalás fejlesztésére a fair play és a belső kontroll terén a fiataloknál. A kutatásban három csoportot csináltak: kísérleti A csoport, kísérleti B csoport, kontrollcsoport. Az A csoportnál a modell mind az öt szintjét megvalósították, a B csoportnál az utolsó – transfer – fázist nem vezették be. A megfigyelések alapján, a modell alkalmazása során az A és B csoportok javulást mutattak a személyes- és társas felelősségvállalás mutatóiban a sportszerűség terén, és csökkentek azok a változók, amelyek a győzelemhez és a győzelmi vágyhoz kapcsolódtak (Cecchini et al., 2007).

Célkitűzés

Jelen kutatás elsődleges célja a sportolók és nem sportolók szabálykövető magatartásának összehasonlító vizsgálata, különös tekintettel az etikus és tisztességes viselkedési normák betartására. A kutatás arra törekszik, hogy feltárja a csoportok közötti különbségeket és hasonlóságokat a szabálykövetés terén, továbbá azonosítja azokat a tényezőket, amelyek befolyásolhatják a szabálykövetést a sport kapcsán, valamint az élet egyéb színterein. A sportolók csoportján belül az egyéni- és a csapatsportolók viselkedését is vizsgáljuk.

A fair play és a győzelem-orientáltság kapcsolatának monitorozása egy főbb vizsgálati területe a kutatásnak. Megfigyeltük továbbá azt is, hogy a szabálykövetés tekintetében milyen mértékben rendelkeznek az egyének belső kontrollal, például olyan esetekben is betartják-e az írott és íratlan szabályokat is, ha nem látja őket senki. Anonim kérdőívvel összegyűjtöttünk szociodemográfiai adatokat is, amivel további kutatások keretein belül azt is vizsgálhatjuk, hogy a résztvevők ezen jellemzői (életkor, nem, iskolatípus) milyen módon befolyásolhatják a szabálykövetést az élet bármely kontextusában. Az alábbi kérdésekre és feltevésekre kerestük a választ.

1. Van-e szignifikáns eltérés a rendszeresen sportolók és a nem sportoló emberek szabálykövető magatartását illetően?

A rendszeres testmozgás és az egyéni viselkedés közötti kapcsolat régóta foglalkoztatja a tudományos és társadalmi közösségeket egyaránt. Azonban fontos megérteni, hogy a sportolás és a szabálykövetés közötti összefüggések összetettek és változóak lehetnek.

A sportolás és a szabálykövetés közötti kapcsolatot tanulmányozva azt tapasztalhatjuk, hogy számos tényező befolyásolja e két jelenség összefüggéseit. A rendszeresen sportolók és a nem sportolók viselkedése közötti szignifikáns eltérések elemzése nem csupán a fizikai aktivitás és az egyéni döntések közötti kapcsolatot tárgyalja, hanem átfogóbban vizsgálja a társadalmi, kulturális és pszichológiai dimenziókat is.

Először is, a rendszeres testmozgás gyakran társulhat olyan személyiségjegyekkel, mint a kitartás, az elkötelezettség és a célorientáltság. Ezáltal a sportolás során kialakult tulajdonságok befolyásolhatják az egyén általános szabálykövető magatartását. A rendszeresen sportolók hajlamosabbak lehetnek betartani a szabályokat és normákat, mint a nem sportolók.

Másrésről, a sportolás lehetőséget nyújthat az egyéni fejlődésre és az önkifejezésre, ami segíthet az önértékelés növelésében és a pozitív énkép kialakításában. Az önbizalom és belső motiváció erősítése pedig hozzájárulhat ahhoz, hogy a sportolók magabiztosabban és hatékonyabban alkalmazzák a társadalmi normákat és szabályokat.

Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a sportolás és a szabálykövetés közötti összefüggések nem feltétlenül lineárisak és egyszerűek. Vannak olyan kontextusok és helyzetek, ahol akár a rendszeresen sportolók is hajlamosak lehetnek a szabályok megszegésére, vagy akár hajlamosabbak, mint a nem sportolók, például versenyhelyzetekben vagy erős versengéssel járó környezetekben.

Összességében elmondható, hogy a rendszeresen sportolók és a nem sportolók viselkedése közötti különbségek számos tényezőtől függnnek, beleértve a személyiségjegyeket, az önértékelést és a környezeti tényezőket is. A sportolás pozitív hatásai azonban általában elősegítik a szabálykövetést és az egészséges társadalmi viselkedést a szélesebb értelemben.

2. Milyen különbségek vannak a csapatsportolók és egyéni sportolók szabálykövető magatartásában az élet különböző területein?

A csapatsportolók és az egyéni sportolók közötti szabálykövető magatartásában különbségek merülhetnek fel az élet különböző területein. Az egyéni sportolók általánosságban nagyobb önállóságot és felelősséget vállalnak az egyéni teljesítményükért, míg a csapatsportolók inkább a csapatuk által elfogadott szabályokra és a közösen meghatározott elvárásokra koncentrálnak. Emellett a csapatsportolók esetében a csapat dinamikája és az együttműködési képesség kiemelt

szerepet játszik a szabálykövető magatartás kialakításában, míg az egyéni sportolók inkább az egyéni integritás és etikai normák betartására fókuszálnak.

Összességében mindkét csoport esetében fontos az etikai alapokon nyugvó magatartás kialakítása, azonban a csapatsportolók és egyéni sportolók közötti különbségek megnyilvánulhatnak abban, hogy hogyan értelmezik és alkalmazzák ezeket az elveket az életben.

A kérdések alapján az alábbi hipotéziseket fogalmaztuk meg.

1. A rendszeresen sportolók társadalmi szabályrendszerében döntően szabálykövetőbb magatartást tanúsítanak, mint a „civil” életben felnőők.

A vizsgálat során feltételezzük, hogy a rendszeres sportolás és a sportban való részvétel pozitívan befolyásolja a szabálykövető magatartást. A sportban történő részvétel szociális kapcsolatokat, csapatmunkát és felelősségvállalást igényel, amelyek mind hozzájárulhatnak a szabályok iránti elkötelezettséghez. Ezáltal a sportolók már fiatal koruktól kezdve megtanulják a szabályok fontosságát és a fair play szellemét.

A sportolóknak gyakran szembesülniük kell a versenyhelyzetekkel, ahol a fair play és sportszerűség alapján kell cselekedniük. Ez azt jelenti, hogy még akkor is, ha a verseny hevében vannak, tiszteletben kell tartaniuk a szabályokat és tisztességesen kell játszaniuk, függetlenül a versenyhelyzet kimenetelétől – győzelem, vereség, vagy akár döntetlen.

Az aktív részvétel a sportban szintén lehetőséget nyújt a konfliktuskezelés és az önértékelés gyakorlására. A versenyzőknek meg kell tanulni kezelni a stresszes helyzeteket és az esetleges konfliktusokat úgy, hogy közben tartják magukat a fair play alapelveihez.

A sport tehát nemcsak fizikai és mentális egészségünket javíthatja, hanem értékeket és normákat is közvetíthet, amelyek a társadalmi és etikai fejlődésünket is elősegítik.

2. Feltételezzük, hogy a csapatsportolóknak döntően fontosabbak a fair play értékei a győzelemnél, mint az egyéni sportolóknak.

A fair play alapelvei jelentős szerepet játszanak a sport világában, azonban érdekes kérdés, hogy vajon hogyan tükröződnek vissza ezek az elvek a sportolók mindennapi életében, különösen annak a fényében, hogy milyen típusú sportot űznek.

A hipotézisünk szerint a csapatsportokat űzők társadalmi életében fontosabbak a fair play alapelvei, mint a győzelem, mivel a csapatmunka és az együttes célok elérése során kialakult értékek és normák befolyásolhatják viselkedésüket és döntéseiket.

A fair play fontos szerepet játszik az emberi interakciókban és a társadalmi normák kialakításában a munkahelyen, az oktatási intézményekben, vagy bármely egyéb közösségi

élettérben. Ezért érdemes megvizsgálni, hogy hogyan jelennek meg ezek az alapelvek a csapatsportokat űzők és az egyéni sportolók mindennapi életében.

A sport – főleg a sportjátékokban – magában foglalja a csapatmunkát, ahol a játékosoknak egymásra kell támaszkodniuk és összehangoltan kell dolgozniuk a közös cél eléréseért. Ez a csapatmunka erősítheti az együttműködés és az együttérzés készségét, amelyek alapvető fontosságúak a szabálykövető viselkedés kialakításában és fenntartásában.

Másrészről, az egyéni sportok esetében is nagyon fontosak a fair play alapelvei, azonban itt az egyéni integritás, a saját teljesítmény és a versenyszellem hangsúlyosabb szerepet játszik. Az egyéni sportolóknak nemcsak az ellenfelekkel, hanem önmagukkal és az önmagukhoz támasztott elvárásokkal is tisztességesen kell bánniuk.

Vizsgálatunkban feltérképezzük a fair play értékek fontosságát számukra a győzelemmel szemben. Az iskolában és egyéb versenyhelyzetekben is megfigyeléseket végeztünk a csapatok közötti interakciók során, hogy közvetlen visszajelzést kapjunk a fair play kultúrájának megnyilvánulásairól.

Anyagok és módszerek

A kutatás során a kérdőíves módszert választottuk. Tartalma a szabálykövetés különböző aspektusait fedezi, beleértve az etikus döntéshozatalt, motivációt, belső kontrollt, szociodemográfiai információkat, sportszerűség és fair play értékelését, valamint szabálykövetési kihívásokat. A kérdések olyan mértékegységgel rendelkeznek, amelyek lehetővé teszik az objektív és összehasonlítható adatok gyűjtését. A kvantitatív kutatásunk során az egyének szabálykövető attitűdjének mérésére 1-4-ig terjedő Likert-skálát alkalmaztunk. Azért választottuk a páros fokozatot, hogy az egyének mindenképpen határolják el magukat valamelyik irányba, ezáltal kizárva a semleges válaszadást és a tartózkodást. Nemcsak saját munkánkat könnyítettük meg ezzel, de gondolkodásra is készítettük a kitöltőt. A kérdőívet online platformon tettük elérhetővé, de személyesen vittük be az iskolákba, a tanórákra. A gyűjtött adatokat statisztikai módszerekkel, átlag és szórás kiszámításával elemezzük. Az összehasonlítható elemzés segíthet az esetleges különbségek és korrelációk azonosításában a sportolók és nem sportolók, a csapatsportolók és egyéni sportolók, valamint egyéb szociodemográfiai adatok között. A vizsgálni kívánt alanyok életkora 14-19 év közé tehető, ez a serdülőkorba tartozik bele, amikor ugyanis az identitás kialakul és az egyének kísérleteznek a társadalmi szerepekkel (Erikson, 2002). A kutatáshoz $n=473$ alanyt gyűjtöttünk össze gimnáziumokból és technikumokból, amelyből 216 nő és 257 férfi. Az életkor tekintetében túlnyomórészt a 15-18 évesek, vagyis a standard középiskolás korú tanulók teszik ki (1. táblázat).

1. táblázat A minta életkor szerinti megoszlása

Életkor	14 év	15 év	16 év	17 év	18 év	19 év
Fő	11	133	101	100	107	21

A sporttevékenység szempontjából 4 szintet különböztettünk meg a válaszadók besorolására:

- 119 fő válaszadó nem sportol egyáltalán
- 113 fő csak néha sportol szabadidejében
- 152 fő rendszeresen sportol szabadidejében
- 89 fő versenyszerűen sportol, igazolt sportoló.

Ez az eloszlás segíthet megérteni a vizsgált csoportok sporttevékenységek iránti érdeklődését és elkötelezettségét, valamint alapot adhat az attitűdök részletesebb kielemezésére, és az első hipotézisünk bizonyítására vagy cáfolására. A második hipotézisünk alapjául a vizsgált csoportban összesen 99 fő vesz részt csapatsportokban, 255 fő pedig egyéni sportokat űz. Ezen kívül 119 fő nem sportol, vagyis itt a vizsgált létszám ennyivel kevesebb lesz. Ezek az adatok részletesebb betekintést nyújtanak a sporttevékenységek jellegébe és diverzitásába a csoportban, valamint lehetővé teszik az egyes sportolási típusok közötti különbségek vagy preferenciák feltárását.

Eredmények és megbeszélés

A következőkben a szabálykövető magatartásra vonatkozó attitűdöket felmérő kérdések eredményeit mutatjuk be, amelyek túlnyomó részét a Likert-skálán adott válaszaikkal reprezentáltuk. Az elemzés során azonosítjuk és leírjuk az attitűdök jellegzetes mintázatait és tendenciáit. A Likert-skálát 1-4-ig fogalmazzuk meg minden esetben, hogy mindenképpen döntésre készítsük a kérdőív kitöltőit, valamint tisztább képet kaphassunk az adott attitűdről a válaszok alapján azzal, hogy ne legyen tartózkodó/semleges válaszadó. Nem utolsó sorban az 1-4-es fokozatú skála könnyen értelmezhető, használható és átlátható a résztvevők számára. Az alacsony skálázás miatt egyszerűbb választ adni, ami érdemben hozzájárulhat a nagyobb valid válaszarányhoz. Elemzésünkben kitérünk az egyetértő és nem egyetértő válaszok arányára, valamint az intenzitásukra is. Emellett összehasonlító elemzéseket végzünk annak érdekében, hogy felmérjük az esetleges különbségeket az attitűdök megnyilvánulásában az adott csoportok között. A részletes eredmények és összefüggések feltárása révén lehetőség nyílik a résztvevők attitűdjének mélyebb megértésére és a kutatás átfogóbb értelmezésére.

7. Mennyire ítéled el, ha valaki nem vallja be, hogy jogtalanul kapott pontokat? (Pl. dolgozatra, sportban téves bírói ítélet miatt, stb.)

Az első attitűdre vonatkozó kérdés a 7. volt, ami arra kérdezett rá, hogy az egyén mennyire ítéli el, ha valaki nem vallja be, hogy jogtalanul kapott pontokat. A kérdés általános jellegű, vonatkozhatott iskolán belüli, vagy sportbeli tévedésre is akár. Érdekes módon a szabadidőben sportolók két csoportjának az átlaga szignifikánsan magasabb, mint a versenysportolóké és a nem sportolóké. Utóbbi két csoport átlaga között is szignifikáns eltérés mutatható ki a versenysportolók javára.

Az attitűdöket mérő kérdésekre adott válaszok átlagait vizsgálva feltűnt, hogy több esetben a szabadidőben rendszeresen, illetve a szabadidőben néha sportolók válaszai minimálisan térnek el, nincs szignifikáns különbség. Ezekben az esetekben egy csoportként hivatkozunk rájuk „szabadidőben sportolók” megnevezéssel.

Erre a kérdésre adott válaszaik alapján az egyéni- és a csapatsportolók csoportja is szignifikánsan a nem sportolók válaszai fölött értékelték. A kérdőívre beérkezett válaszok alapján az egyéni sportolók ítélik el legjobban, ha valaki nem vallja be a jogtalanul szerzett pontjait, és a különbség a csapatsportolókhoz képest is szignifikáns.

2. táblázat: Leíró statisztika a kérdőív 7. kérdésére

7. kérdés				Likert-skála értékei			
p < 0.05	Átlag	Szórás	Szavazatok (db)	1 (db)	2 (db)	3 (db)	4 (db)
Összesített	2,6444		473	68	143	147	115
Versenysportoló	2,5843	-0,0601	89				
Szabadidőben rendszeresen sportoló	2,7368	+0,0924	152				
Szabadidőben néha sportoló	2,7522	+0,1078	113				
Nem sportoló	2,5042	-0,1402	119				
Csapatsportoló	2,6666	+0,0222	99				
Egyéni sportoló	2,7294	+0,0850	255				

8. Mennyire értesz egyet azzal, hogy a szabálytalanság nem maradhat következmény nélkül?

Erre a kérdésre a versenysportolók adták a legmagasabb értékű válaszokat, míg a szabadidőben sportolók két csoportja átlagközeli értékeléseket adtak. A versenysportolók ennél a kérdésnél a nem sportolókhoz képest szignifikánsan magasabb értékeket jelöltek meg, vagyis ők fontosabbnak tartják, hogy valamiféle szankció vonatkozzon a szabályszegőkre.

Az egyéni sportolók csoportja szignifikánsan magasabb átlagra értékelte ezt a kérdést, mint a csapatsportolóké. Ez a különbség nagyobb, mint az előző kérdésnél, valamint mindkét csoport szignifikánsan magasabb értékeléseket adott, mint a nem sportolók csoportja.

3. táblázat: Leíró statisztika a kérdőív 8. kérdésére

8. kérdés				Likert-skála értékei			
p < 0.05	Átlag	Szórás	Szavazatok (db)	1 (db)	2 (db)	3 (db)	4 (db)
Összesített	3,2719		473	21	63	161	228
Versenysportoló	3,4270	+0,1551	89				
Szabadidőben rendszeresen sportoló	3,2434	-0,0285	152				
Szabadidőben néha sportoló	3,2743	+0,0024	113				
Nem sportoló	3,1429	-0,1290	119				
Csapatsportoló	3,2626	-0,0093	99				
Egyéni sportoló	3,3864	+0,1145	255				

9. Milyen gyakran fordul elő, hogy tudatosan nem tartod be a szabályokat (pl. közlekedésben, dolgozat/beadandó íráskor, stb.)?

Ez az általános attitűdöket felmérő kérdés, közlekedésre, iskolára, sportolásra is vonatkozott. A szabadidőben néha és a nem sportolók csoportjainak eredményei az átlag felett, míg a szabadidőben rendszeresen és a versenysportolók eredményei az átlag alatt vannak. A legnagyobb szignifikáns különbség a versenysportolók és a szabadidőben néha sportolók csoportja között figyelhető meg, de előbbi csoporthoz képest a nem sportolók csoportjának válaszai is szignifikánsan magasabbak.

A csapatsportolók, valamint a nem sportolók válaszainak átlagai között ezúttal nincs szignifikáns különbség, de az egyéni sportolók csoportja szignifikánsan alacsonyabb értékű válaszokat adtak az előbbi két csoporthoz képest. A csapatsportolók átlaga az összesített fölött van, az egyéni sportolóké pedig alatta.

A versenysportolók és az egyéni sportolók csoportjának átlaga a legalacsonyabb, vagyis ennél a kérdésnél ők bizonyultak a legszabálykövetőbbnek.

9. kérdés				Likert-skála értékei			
p < 0.05	Átlag	Szórás	Szavazatok (db)	1 (db)	2 (db)	3 (db)	4 (db)
Összesített	2,1072		473	100	256	83	34

4. táblázat: Leíró statisztika a kérdőív 9. kérdésére

Versenysportoló	2,0561	-0,0511	89
Szabadidőben rendszeresen sportoló	2,0789	-0,0283	152
Szabadidőben néha sportoló	2,1681	+0,0609	113
Nem sportoló	2,1260	+0,0188	119
Csapatsportoló	2,1212	+0,0140	99
Egyéni sportoló	2,0628	-0,0444	255

10. A siker érdekében mennyire lennél hajlandó meg nem engedett eszközöket használni a sportban?

Erre a kérdésre nagyon alacsony értékelések érkeztek be minden csoport részéről, és az első hipotézisre nézve szignifikáns különbség fedezhető fel a versenysportolók és a szabadidőben néha sportolók csoportja között, valamint a versenysportolók és a nem sportolók csoportja között is. A második feltételezés szerint a válaszokat vizsgálva a csapatsportolók, a nem sportolók, és az egyéni sportolók csoportja között szignifikáns különbségek figyelhetők meg. Az egyéni sportolók és a versenysportolók csoportja bizonyult a legszabálykövetőbbnek a 10. kérdésnél.

5. táblázat: Leíró statisztika a kérdőív 10. kérdésére

10. kérdés				Likert-skála értékei			
p < 0.05	Átlag	Szórás	Szavazatok (db)	1 (db)	2 (db)	3 (db)	4 (db)
Összesített	1,5476		473	294	118	41	20
Versenysportoló	1,4943	-0,0533	89				
Szabadidőben rendszeresen sportoló	1,5394	-0,0082	152				
Szabadidőben néha sportoló	1,6106	+0,0630	113				
Nem sportoló	1,5462	-0,0014	119				
Csapatsportoló	1,6161	+0,0685	99				
Egyéni sportoló	1,4782	-0,0694	255				

11. Mennyire értesz egyet azzal, hogy a jó jegy érdekében szabad meg nem engedett eszközöket használni?

Ezt a kérdést érdemes összevetni az előzővel is, hiszen a kérdések csak abban térnek el, hogy a 10. a sporton belül, míg a 11. kérdés az iskolán belül kérdez rá a meg nem engedett eszközök használatára. Észrevehető, hogy szignifikáns különbség van a két kérdésre adott összesített átlagok között, amiből az következik, hogy az iskolában valamivel toleránsabbak a tanulók ebben a vonatkozásban.

A 11. kérdésre adott válaszokat vizsgálva a versenysportolók szignifikánsan alacsonyabb értékeket adtak meg, mint bármelyik másik csoport. Ebből arra következtethetünk, hogy a versenysportolók nemcsak a sportban – 10. kérdés –, de az iskolában is a legkevésbé toleránsak a meg nem engedett eszközök használatával szemben.

Az egyéni- és a csapatsportolók csoportja között szignifikáns különbség van, valamint a nem sportolók csoportja adta szignifikánsan a legmagasabb értékű válaszokat. A csapatsportolók és a versenysportolók adták a legalacsonyabb értékeléseket erre a kérdésre.

6. táblázat: Leíró statisztika a kérdőív 11. kérdésére

11. kérdés				Likert-skála értékei			
p < 0.05	Átlag	Szórás	Szavazatok (db)	1 (db)	2 (db)	3 (db)	4 (db)
Összesített	2,2262		473	104	202	116	51
Versenysportoló	2,0449	-0,1813	89				
Szabadidőben rendszeresen sportoló	2,2829	+0,0567	152				
Szabadidőben néha sportoló	2,2832	+0,0570	113				
Nem sportoló	2,2941	+0,0679	119				
Csapatsportoló	2,1818	-0,0444	99				
Egyéni sportoló	2,2415	+0,0153	255				

12. Mennyire értesz egyet azzal, hogy valaki átmegy a piros lámpán, ha nincs forgalom?

A versenysportolók csoportja szignifikánsan alacsonyabb értékeket adott meg a többi csoporthoz képest, vagyis ők értenek egyet a legkevésbé ezzel a szituációval. A nem sportolókhöz képest pedig még nagyobb a különbség, hiszen az utóbbi csoport átlaga magasan az összesített átlag felett is van.

A csapatsportolók magasabb értékeket adtak meg, mint az egyéni sportolók ennél a kérdésnél. Az egyéni sportolók csoportja szignifikánsan alacsonyabb értékeket adott meg, mint a csapatsportolók, illetve a nem sportolók csoportja.

7. táblázat: Leíró statisztika a kérdőív 12. kérdésére

12. kérdés				Likert-skála értékei			
p < 0.05	Átlag	Szórás	Szavazatok (db)	1 (db)	2 (db)	3 (db)	4 (db)
Összesített	1,8358		473	217	150	68	38
Versenysportoló	1,7191	-0,1167	89				
Szabadidőben rendszeresen sportoló	1,8684	+0,0326	152				
Szabadidőben néha sportoló	1,8230	-0,0128	113				
Nem sportoló	1,9328	+0,0970	119				
Csapatsportoló	1,8787	+0,0429	99				
Egyéni sportoló	1,7971	-0,0387	255				

13. Mennyire tartod fontosnak a közlekedési szabályokat?

Egy újabb közlekedéssel kapcsolatos, de általánosabb kérdés következik. A kérdőív összes kérdéséhez képest erre érkeztek a legmagasabb értékű válaszok, döntően minden vizsgált csoport nagyon fontosnak tartja a közlekedési szabályokat. A versenysportolók és a szabadidőben sportolók csoportjai a nem sportolók csoportjához képest nem szignifikáns különbséget mutat.

Erre a kérdésre adott válaszaik átlagai alapján az egyéni- és a csapatsportolók csoportja szinte megegyező értékelést adott – mindkét csoport valamivel az összesített átlag fölött értékelt.

8. táblázat: Leíró statisztika a kérdőív 13. kérdésére

13. kérdés				Likert-skála értékei			
p < 0.05	Átlag	Szórás	Szavazatok (db)	1 (db)	2 (db)	3 (db)	4 (db)
Összesített	3,6059		473	9	25	109	330
Versenysportoló	3,6292	+0,0233	89				
Szabadidőben rendszeresen sportoló	3,6316	+0,0257	152				
Szabadidőben néha sportoló	3,5664	-0,0395	113				
Nem sportoló	3,5966	-0,0093	119				

Csapat sportoló	3,6262	+0,0203	99	
Egyéni sportoló	3,6183	+0,0124	255	

15. Mennyire értesz egyet azzal, hogy a szabályokat minden esetben be kell tartani?

Az alábbi kérdésre adott válaszokat vizsgálva az elvárásoknak megfelelően egy lineáris eredmény látszik, miszerint átlagban a versenysportolók szavazták meg a legmagasabb értékeket, majd a szabadidőben sportolók két csoportja, végül a legalacsonyabb értékeket a nem sportolók csoportja adta meg. A versenysportolók csoportja szignifikánsan magasabbra értékelt, mint a szabadidőben sportolók csoportjai és a nem sportolók csoportja.

Ennél a kérdésnél szinte teljesen megegyező értékelések érkeztek a csapatsportolók és az egyéni sportolók körében, a nem sportolókhöz képest viszont ez a két csoport szignifikánsan magasabb értékeléseket adott.

Összességében a versenysportolók a legszabálykövetőbbek a 15. kérdésre adott válaszok tekintetében.

9. táblázat: Leíró statisztika a kérdőív 15. kérdésére

15. kérdés				Likert-skála értékei			
p < 0.05	Átlag	Szórás	Szavazatok (db)	1 (db)	2 (db)	3 (db)	4 (db)
Összesített	3,0318		473	22	71	252	128
Versenysportoló	3,1573	+0,1255	89				
Szabadidőben rendszeresen sportoló	3,0789	+0,0471	152				
Szabadidőben néha sportoló	3,0088	-0,0230	113				
Nem sportoló	2,8823	-0,1495	119				
Csapat sportoló	3,0808	+0,0490	99				
Egyéni sportoló	3,0821	+0,0503	255				

17. Mennyire használnád ki, ha olyan környezetben vagy, ahol csálni természetes dolog?

Az előző kérdéshez képest a kérdés jellegét tekintve fordított arányosság miatt az összátlagot kicsivel a 2-es érték alá várnánk, ehhez képest szignifikánsan magasabb eredmények születtek. Rendkívül magas szórási értékek figyelhetők meg a csoportok között. A versenysportolók átlaga lett a legalacsonyabb, szignifikánsan minden más csoport alatt.

Érdekes eredmény, hogy míg a nem sportolók gondolják a legkevésbé azt, hogy a szabályokat minden esetben be kellene tartani, nem ők lennének az elsők, akik kihasználják a lehetőséget a csalásra, abban az esetben, ha az természetesnek számítana, hiszen a nem sportolók csoportjánál szignifikánsan magasabb értékelést adott a szabadidőben sportolók mindkét csoportja.

Az egyéni sportolók és a csapatsportolók közötti különbség szignifikáns, ebben az esetben a csapatsportolók eredménye jobb.

10. táblázat: Leíró statisztika a kérdőív 17. kérdésére

17. kérdés				Likert-skála értékei			
p < 0.05	Átlag	Szórás	Szavazatok (db)	1 (db)	2 (db)	3 (db)	4 (db)
Összesített	2,3873		473	84	192	113	84
Versenysportoló	2,0899	-0,2974	89				
Szabadidőben rendszeresen sportoló	2,5592	+0,1719	152				
Szabadidőben néha sportoló	2,5221	+0,1348	113				
Nem sportoló	2,3781	-0,0092	119				
Csapatsportoló	2,3333	-0,0540	99				
Egyéni sportoló	2,4251	+0,0378	255				

20. A győzelem fontosabb, mint a sportszerűség.

Az egyik legfontosabb eleme a kérdőívnek, amit a 18-as kérdéssel együtt vizsgáltunk, ahol 9 pozitív fogalmat kellett sorrendbe állítaniuk a kitöltőknek. A fogalmak között a győzelem is szerepelt olyan értékek mellett, mint a becsület, fair play, tisztelet, őszinteség vagy igazság. A győzelem fogalmát 201 kitöltő sorolta az utolsó helyre, ami 42%. A kitöltők közül 70-en sorolták az első 4 hely valamelyikére. Érdekes, hogy a 20. kérdésre – vagyis arra, hogy a győzelem fontosabb-e, mint a sportszerűség – 98 válaszadó szavazott a 3-4-es értékekre, ami a csoportnak kb. az ötöde.

A versenysportolók csoportja szignifikánsan alacsonyabbra értékelt, mint a szabadidőben sportolók két csoportja és a nem sportolók csoportja.

Az egyéni sportolók csoportja szignifikánsan alacsonyabbra értékelt, mint a csapatsportolók csoportja. A versenysportolók és az egyéni sportolók csoportja produkálták ismét a legjobb eredményeket.

11. táblázat: Leíró statisztika a kérdőív 20. kérdésére

20. kérdés				Likert-skála értékei			
p < 0.05	Átlag	Szórás	Szavazatok (db)	1 (db)	2 (db)	3 (db)	4 (db)
Összesített	1,8027		473	223	152	63	35
Versenysportoló	1,7079	-0,0948	89				
Szabadidőben rendszeresen sportoló	1,8289	+0,0262	152				
Szabadidőben néha sportoló	1,8672	+0,0645	113				
Nem sportoló	1,8067	+0,0040	119				
Csapat sportoló	1,8585	+0,0558	99				
Egyéni sportoló	1,7343	-0,0684	255				

24. Mennyire befolyásolná az előző szituációt, ha olyan személy jönne veled szemben, aki szimpatikus számodra?

Ez a kérdés olyan szituációra (23. kérdés) vonatkozott, ahol egy keskeny járdán jönnek az egyénnel szemben és választaniuk kellett a megadott opciókból, hogy mit tartanak a leghelyesebbnek. A válaszlehetőségek az alábbiak voltak: „Kerüljön ki ő”, „Megállok, kitérés nélkül”, „Kitérek, elengedem”, „Egyéb”. A válaszadók több, mint 76%-a, (363) jelölte meg a „Kitérek, elengedem” opciót, vagyis a legsportszerűbbet.

A versenysportolók csoportja szignifikánsan alacsonyabb értékelést adott, mint a nem sportolók és a szabadidőben sportolók csoportjai.

Az előző szituációhoz mért hozzáállását a csapatsportolóknál kevésbé befolyásolná az egyéni sportolókhoz képest, de az eredmények mindkét csoport esetében elhanyagolható mértékű szórást mutattak.

A csapatsportolók és a versenysportolók csoportjánál befolyásolná legkevésbé ez a kérdés az ezt megelőző szituációt.

12. táblázat: Leíró statisztika a kérdőív 24. kérdésére

24. kérdés				Likert-skála értékei			
p < 0.05	Átlag	Szórás	Szavazatok (db)	1 (db)	2 (db)	3 (db)	4 (db)
Összesített	2,1330		473	206	89	86	92
Versenysportoló	2,0224	-0,1106	89				
Szabadidőben rendszeresen sportoló	2,0855	-0,0475	152				

Szabadidőben néha sportoló	2,2477	+0,1147	113	
Nem sportoló	2,1765	+0,0435	119	
Csapat sportoló	2,0202	-0,1128	99	
Egyéni sportoló	2,1111	-0,0219	255	

25. Mennyire értesz egyet azzal, hogy a küzdősportolók a megszerzett tudásukat csak önvédelemre használhatják?

Ez egy sportágspecifikus kérdés, hiszen a küzdősportokkal hozható párhuzamba, azonban minden kitöltő véleménye számított ezúttal is. A versenysportolók csoportja szignifikánsan magasabb értékeléseket adott, mint a szabadidőben sportolók két csoportja és a nem sportolók csoportja. A versenysportolók tehát, döntően jobban egyetértenek azzal, hogy a küzdősportolók a megszerzett tudásukat csak önvédelemre használhatják.

A tipikusan egyéni sportnak minősülő küzdősportokra vonatkozó kérdésre adott válaszok között a csapat sportolók és az egyéni sportolók körében nem figyelhető meg szignifikáns eltérés.

13. táblázat: Leíró statisztika a kérdőív 25. kérdésére

25. kérdés				Likert-skála értékei			
p < 0.05	Átlag	Szórás	Szavazatok (db)	1 (db)	2 (db)	3 (db)	4 (db)
Összesített	2,9505		473	39	113	157	164
Versenysportoló	3,1348	+0,1843	89				
Szabadidőben rendszeresen sportoló	3	+0,0495	152				
Szabadidőben néha sportoló	2,9026	-0,0479	113				
Nem sportoló	2,7647	-0,1858	119				
Csapat sportoló	3,0404	+0,0899	99				
Egyéni sportoló	3,0193	+0,0688	255				

26. Mennyire értesz egyet azzal, hogy a „cél szentesíti az eszközt”?

Ez olyan kérdés, ami a diákok körében kitöltés közben néha magyarázatra szorult, hiszen nem mindenki volt tisztában azzal, hogy mit jelent az állítás: „a cél szentesíti az eszközt”. A kutatás szempontjából egy nagyon fontos kérdésről van szó, ezért lényeges volt megérteni minden kitöltővel, hogy mit is jelent valójában. Nagyon érdekes, hogy az eredmények kimondottan vegyesnek mondhatók a kitöltők körében, de fontos megérteni, hogy ez miért is történhetett így.

Az összesített átlag 2,7580, és ettől elhanyagolható különbségekkel születtek meg a versenysportoló és a szabadidőben néha sportoló csoportok eredményei, míg a nem sportolók csoportja átlag alatti, a szabadidőben rendszeresen sportolók csoportja átlag feletti átlagokat szavaztak. A hipotézis, miszerint a sportolók szabálykövetőbbek, mint a nem sportolók, itt is bebizonyosodni látszik, hiszen a nem sportolók csoportjának eredménye szignifikánsan alacsonyabb, mint bármely másik csoporté. A versenysportolók szavazatainak átlaga – ami még mindig az összesített felett van – szignifikánsan alacsonyabb lett, mint a szabadidőben rendszeresen sportolóké. Ez azért lehetett, mert előbbi csoportnál erősebben dominál az eredménycentrikusság és hajlandóbbak több eszközhez folyamodni a győzelem érdekében, ami az állítás szerint lehetne akár meg nem engedett eszköz is, viszont a 10. és 11. kérdésekre adott válaszok átlagai bizonyítják, hogy a versenysportolók a legkevésbé hajlandóak meg nem engedett eszközökhöz nyúlni, legyen szó a sportról, vagy az iskoláról.

Az összesített átlagnál magasabbra értékelt az egyéni- és a csapatsportolók csoportja is. A két csoport egymáshoz képest mért különbsége szignifikáns.

A csapatsportolók és a szabadidőben rendszeresen sportolók csoportja értett egyet leginkább azzal az állítással, hogy a cél szentesíti az eszközt. A nem sportolók csoportja ennél a kérdésnél szignifikánsan szabálykövetőbbnek bizonyult, mint a többi csoport.

14. táblázat: Leíró statisztika a kérdőív 26. kérdésére

26. kérdés				Likert-skála értékei			
p < 0.05	Átlag	Szórás	Szavazatok (db)	1 (db)	2 (db)	3 (db)	4 (db)
Összesített	2,7580		473	38	136	198	101
Versenysportoló	2,7640	+0,0060	89				
Szabadidőben rendszeresen sportoló	2,8684	+0,1104	152				
Szabadidőben néha sportoló	2,7610	+0,0030	113				
Nem sportoló	2,6386	-0,1194	119				
Csapatsportoló	2,8787	+0,1207	99				
Egyéni sportoló	2,7826	+0,0246	255				

Összefoglalás

Kutatás arra irányult, hogy feltárja a sportolók és nem sportolók közötti különbségeket a szabálykövető magatartás terén. Az eredmények alapján első hipotézisünk igaznak bizonyult, miszerint általában a sportolók szabálykövetőbbek, mint a nem sportolók. Ennek számos oka lehet, beleértve a sportban való részvételhez szükséges fegyelem és tisztelet kialakulását, valamint az ott megszerzett értékek átvitelét a mindennapi életbe.

Ugyanakkor érdekes módon az egyéni sportolók és a csapatsportolók attitűdjei között nem várt különbségek mutatkoztak. Míg második hipotézisünk szerint a csapatsportolók nagyobb mértékben tartják fontosabbnak a fair play értékeit a győzelemnél, az eredmények éppen az ellenkezőjét mutatták, ezt a hipotézist nem fogadjuk el. Az egyéni sportolók nagyobb mértékben preferálták a fair play értékeit a győzelem felett, ami azt sugallja, hogy az egyéni sportolók több figyelmet fordítanak az ellenfelek tiszteletben tartására és a sportszerűsége.

Ez a megállapítás új perspektívát nyújt a sportolók mentális és etikai világára, és rámutat arra, hogy az egyéni- és csapatsportolók közötti különbségek mélyebb megértést igényelnek. Az egyéni sportolók esetében a versenyszellem a sportszerűséggel fonódik össze jobban, míg a csapatsportolók esetében a csapategység és a győzelem általában jobban dominál. Ezek az eredmények lehetőséget kínálnak a sportok különböző típusainak és formáinak jobb megértésére, valamint az edzői gyakorlat fejlesztésére, hogy támogassák a sportolók etikus- és szabálykövető magatartását minden szinten.

Végül fontos megjegyezni, hogy mind az egyéni sportolók, mind a csapatsportolók esetében a fair play és a győzelem közötti egyensúly különböző lehet az egyéni preferenciáktól és értékrendtől függően. Az egyéni sportolók esetében ez az egyensúly általában inkább a fair play felé hajlik, míg a csapatsportolók esetében ez az egyensúly változhat a csapat és az egyén preferenciáitól függően.

Ezek az eredmények nemcsak arra világítanak rá, hogy a fair play és a győzelem közötti egyensúly milyen módon változhat az egyéni és csapatsportolók között, hanem arra is, hogy mennyire fontosak ezek az értékek a sportolók számára a verseny során. A jövőben további kutatásokra lehet szükség annak érdekében, hogy még nagyobb rálátásunk legyen erre a kérdésre és az esetleges további felmerülő problémákról, valamint arról, hogyan lehet eredményeinket alkalmazni a sportban és a testnevelő tanári gyakorlatban annak érdekében, hogy szabálykövetőbb magatartást alakítsunk ki a felnövő generációban, melynek társadalmi szinten is nagy jelentősége van.

Irodalomjegyzék

- Bandura, A. (1999). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Asian Journal of Social Psychology*, 2, 21–41.
- Bednár, M. (2014). Fair play and moral education of/through conscience. *Lase Journal of Sport Science, April 2012*, 79–87.
- Bredemeier B. J. L. & Shields, D. L. L. (1986). Moral Growth Among Athletes and Nonathletes: A Comparative Analysis. *Journal of Genetic Psychology*, 147(1), 7–18.
- Cecchini, J. A., Montero, J., Alonso, A., Izquierdo, M., & Contreras, O. (2007). Effects of personal and social responsibility on fair play in sports and self-control in school-aged youths. *European Journal of Sport Science*, 7(4), 203–211.
- Davis, M. H. (1980). A multidimensional approach to individual differences in empathy. *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology*, 10, 85.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1037/t01093-000>
- Erikson, E. H. (2002). *Az Emberi Fejlődés Nyolc Szakasa*.
- Európai Sport Charta, 2. cikkely (1997).
- Hellison, D. R. (1995). *Teaching personal and social responsibility through physical activity*. IL: Human Kinetics.
- Hideg, G. (2020). *A fair play múltja, jelene, értéke: A fair play jelentéstartalmának összehasonlító vizsgálata középkelet-európai, kenyai és malajziai fiatalok körében*. Fakultás Kiadó, Budapest.
- International Fair Play Committee. (1963). *Fair Play*.
<https://www.fairplayinternational.org/what-is-fair-play->
- Meskó, N. (2015). A gyermekek megismerésének lehetőségei és új módszerei. *Fókuszban a Gyermekek és a Pedagógus*. <https://polc.ttk.pte.hu/tamop-4.1.2.b.2-13/1-2013-0014/8/meskonorbert-gyermekekmegism/index.html>
- Nia, M. E., & Besharat, M. A. (2010). Comparison of athletes' personality characteristics in individual and team sports. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 5, 808–812.
- Papp, G., & Prisztóka, G. (1995). Sportsmanship as an Ethical Value. *International Review for the Sociology of Sport*, 30(3-4), 375–388. <https://doi.org/10.1177/101269029503000309>
- Richardson, H. S. (2018). Moral Reasoning. In Z. Edward N. (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2018). Metaphysics Research Lab, Stanford University.
- Sezen-Balcikanli, G. (2009). Fair play and empathy: A research study with student teachers. *Journal of US-China Public Administration*, 6(4), 79–84.

Temel, A., & Akdağcık, I. Ü. (2023). Investigation of Fair Play Behaviors of Secondary School Students Participating in School Sports. *Turkish Journal of Sport & Exercise*, 25(1), 14–26.

Weiss, M. R. (1987). Teaching Sportsmanship and Values. In *Handbook for Youth Sports Coaches* (pp. 138–152). American Alliance for Health, Physical Education, Recreation, and Dance.

Wilburn, H. (2020). An introduction to Kant's moral theory. In H. Wilburn (Ed.), *Philosophical Thought* (4th ed.).

A pályamunka lezárása: 2024. október 29.